

tés. Miért követeljük a filmtől, s minden filmtől »hagyományos, irodalmi formájú cselekményt, expozícióval, stb.«? A film nem hagyományos műfaj, a film az egyedüli új művészet. Semmi köze a színpadhoz. Az első és egyetlen művészet, amely térben és időben szabadon mozog, amely a valóságnak csak részleteit adja, s éppen e részletek egymásután-állításának mikéntjétől függ: művészi lesz-e egy-egy filmalkotás? Nem vagyok filmesztéta, de a laikus néző is érzi, hogy a moziban inkább és teljesebben részt vesz ő is az események sodrásában, mint a színházban, vagy regényt olvasva. S ez, azt hi-

szem, elegendő bizonyíték. Vannak persze azután filmek, amelyek visszatértek a klasszikus időrendiség és forma szabályaihoz, de ezek talán kevésbé filmszerűek, unalmasak.

S legvégül: ilyen »neo-realista« filmek voltak régebben is. Én mindig úgy gondolok vissza a »Táncrend«, az »Egy frakk története« vagy a »Négycsü asszony« című, 15—20 évvel ezelőtti filmekre, mint életem egy-egy nagy művészi élményére. Pedig iszonyat — legalábbis a két utóbbiban — volt bőven.

KEMÉNY DEZSŐ

Amikor a líra visszaüt

Balázs Anna: Virágnitő szerelem

Könyvnapra könyveink egyik — terjedelmét illetően is — figyelemreméltó darabja Balázs Anna regénye. Amiről szól, nem éppen különös történet. Egy parasztleányka az életünk sorától messzeeső tanyáról elindul, belekerül egy gyorsan fejlődő nagyüzem pezsgő, nehézségekkel teli életébe s miközben sztahanovista lesz, megteszi az első lépéseket új emberré formálódásának útján. Az utóbbi évtizedben számos elbeszélés, regény foglalkozott — több-kevesebb sikerrel — ezzel az izgalmas problémával: hogyan formálja át a múlt egy ittmaradt darabjától elszakadó fiataljainkat az új élet; a naív, műveletlen parasztlányból (parasztfiúból) hogyan lesz öntudatos ipari munkás.

Balázs Anna regénye azzal tűnik ki a rokon témájú művek közül, hogy regénye főalakja belső, lelki fejlődésének apró mozzanatait hangsúlyozza, s igyekszik elkerülni a probléma külsőséges megoldásait. Szembetűnő líraisággal festi elénk Kotász Anka (a regény főhőse) életútját. Csendes, szelíd, nagyon szorgalmas leány Kotász Anka. Egyszerű lelke olyan finom prizma, melyen minden éles fény lágy pasztellszínekre bomlik. Benne csendes szomorúságok, áttetsző, finom vágyakozások, tiszta, gyermekes örömök és naív csodálkozások váltják egymást. Még nagyobb megrendülései is valami csendes kesergésbe fordulnak, nagy elszánásai is remegő bizonytalansággal keverednek.

Legnagyobb érdeme az írónak, hogy ennek a kedves, egyszerű, finom leánylélkeknek hiteles rajzát adja, kislányos ta-

nácstalansága és érzékenysége mögött meg tudja sejtetni egy magabiztos értékese egyéniség kibontakozásának lehetőségeit.

Balázs Anna hőse életének bemutatásában olyan megoldásokat választ, melyek első pillanatra igen célravezetőnek látszanak. Az eseményeket szorosan Anna közelében bonyolítja, mindent elsősorban a naív parasztlány gondolatain, érzelmein, tettein keresztül igyekszik megmutatni. A regény fordulópontja sem holmi külső esemény, hanem annak a válságnak a megoldódása, mely az idegenbe került Ankára zúduló sikertelenségek következtében lép fel. — Mégis, ezek az önmagukban helyes, a téma, az élet, a mély jellemábrázolás helyes művészi követelménye által diktált módszerek alkalmazása eredményezi a regény számos gyengeségét.

A főhős köré koncentrált cselekmény sokhelyütt kronikaszerű vonatoltságra vezet. (A lengyelországi út például alig több gyenge riportnál, s nem érezzük a »világjárás«-nak a főhősre gyakorolt hatását sem eléggé.)

Az Anka lelkén, élményein keresztül való láttatás az író kezében a többi szereplők egyéniségének elszíntelenítéséhez vezet. (Csak Terus, az Ankát kihasználni akaró nővér és Barna Panni alakja egyénien emberi. Nem véletlen, hogy a nőalakok általában sikerültebb jellemek!) A többi szereplő — többé, vagy kevésbé — jelzője csupán egy-egy meglehetősen elvont »hatás«-nak, »benyomás«-nak, mely

a főhóst éri. Pedighát ezek a »hatások« sohasem olyan egyértelműek a valóságban, mint a regény legtöbb szereplőjének Anka szempontjából pozitív, illetve negatív előjelű befolyása. Balázs Anna igyekszik feloldani ezt a fenyegető egy-síkúságot (különösen Géza alakján ér-ződik ez!), de nem nagy sikerrel.

A regény és egyben Anka jelleme fej-lődésének fordulópontja (hazautazás a ta-nyára) pedig, — moha jól megválasztott —, bántó cezurává lesz az egész mű ösz-szefüggésében. Addig minden csupa ár-nyék, gond, gyötrődés, bátortalanság. At-tól kezdve minden sikerül, minden jóra fordul. Egyszerre számtalan segítő kéz nyúl Anka hóna alá, ha akad nehézség (pl. az átképzősök problémája), már elő-re tudja az olvasó, hogy nem kell félni, hiszen pl. megjött a Szovjetunióból a fő-mérmőknő s hamarosan minden gond, mint rossz álom foszlik szét. (Az öreg Kotász belép a tsz-be, Panni sorsa jóra fordul, sikerül a szakértségi, bekövet-kezik a csirkefogó Géza lassú, de elke-rülhetetlen megjavulása, s Anka szerel-me is kiteljesedhet.)

A főhős jellemének finom, elmélyült bemutatása különös ellentmondásban van tehát a mű többi szereplője jellemzésé-nek és a cselekmény bonyolításának, hibái-val. Így bosszulja meg magát az objektí-

vitás hiánya, az egyoldalúan lírikus be-állítás, mely abból fakad, hogy az író csupán főszereplője egyéniségével képes azonosulni.

Nem vezetne túl messzire és soha el nem hangzott megállapításokra a regény hibáinak további bolygatása. Balázs An-na hőse iránti mélyeseges szeretete, jelleg-zetesen nőies lírája hangulatos tájakat, szép helyzeteket, igaz érzelmeket, ked-vesen humoros fordulatokat vetít elénk a regény számos lapján. Kár, hogy a re-gény második felében egyre inkább ér-ződik az író alapélményének szegényes-sége, mely persze csak egy ötszáz oldalas vaskos kötet viszonylatában tűnik szegé-nyesnek, terjedelmesebb elbeszéléshez mindenesetre elég lett volna.

A regény címe is szembeötlően lírai, vonzó. Ilyen vonzó, emlékezetes marad Kotász Anka is — nem kis részben azért is, mert napjaink irodalmában ritka az ilyen »fehér« leányalak — aki a szere-lemmel is úgy van valahogy, mint a szak-élettségivel. Ha nem bátorítják, ha nem »rágják a szájába«, rá sem jönne, hogy nem reménytelen eset. Ebből a szerelem-ből persze csak olyan mimóza-féle virág nyílhat, de hát olyan is van, s van akinek éppen ez tetszik.

NACSAĐY JÓZSEF

Jegyzetek az élményirodalomról

Kamjén István: Szakad a part

Kamjén István elbeszéléskötetének megjelenése kapcsán fölmerül az olva-sóban az élményirodalom minden prob-lémája és létjogosultsága.

Napjainkban az irodalmi műfajok — és ezen belül a kifejezés — útkeresése köz-ben egyre többen nyúlunk vissza az írók közül, korábbi életük élményeinek fény-képszerű leírásához.

Az élmény pusztá leírása még nem tekinthető irodalomnak: a típusformálás; az egyedinek az általánosba való átvál-tása; a jellemek fejlődésének bemuta-tása rendszerint megreked a közlési for-ma beszűkült lehetőségein; az élmények csupán az író személyéhez kötött nem ismétlődő voltán.

Természetesen az írók felhasználják átélt élményeiket műveikben, de nem a valóság spontán tükrözéseképpen, hanem

felbontva az élet ezerszínű spektrumában magasabb szintre emelve, általánossá, törvényszerűvé formálva.

Azonban az élményirodalomnak is van létjogosultsága bizonyos esetekben, pl. ha az egyes művészek életrajzához szol-gáltatnak adatokat, vagy ha olyan élet-formákat, élethelyzeteket mutatnak be, melyek a társadalmi valóság változása következtében »kihulltak az idők ros-táján«, — s így az elmúlt történeti kor-szak mélyebb ismeretéhez járulnak hoz-zá.

Az élményleírásokban, ha bizonyos társadalmi rétegek életét rögzítik, sok a szociográfikus elem: az ilyen leírások a felszabadulás előtti falukutató irodalmat jellemezték, s akkor volt is létjogosultsá-guk, ma már ez a módszer kevésbé alkal-mas a valóság teljesebb megragadására,